

Struikelblokken bij de gebiedende wijs

Kom(t) allen en meld/meldt u aan!

Regelmatig zie je het staan: *meldt u aan!* met *-dt*. Het is misschien wel de meest gemaakte spelfout in Nederland. Hoog of laag opgeleid, jong of oud, taalliefhebber of cijferfanaat... iedereen lijkt hiermee te worstelen. Waar komt die fout vandaan? En waar moet je nog meer op letten bij de gebiedende wijs?

Tekst Marlies Wopereis

Ik herinner het me nog goed: de borrel vorig jaar na het Secretaressedictee. Er kwamen twee deelnemers naar me toe. Op hoge poten. Want dit kon toch niet: er stond een fout in het finale-dictee. En ik, een van de schrijvers, was daar verantwoordelijk voor. De fout stond al in de eerste zin. Die luidde: '*Meld u nu aan!*', stond er op het fullcolour-pdf'je dat boven op mijn bureautje prijkte. En de vermeende fout zat hem in *Meld*, want dat zou met *-dt* moeten zijn.

Ik heb gepraat als Brugman, maar ik weet niet of ik de deelnemers overtuigd heb. Als je jarenlang hebt gehoord dat je *-dt* moet gebruiken als het werkwoord met *u* gepaard gaat, is het moeilijk te geloven dat het soms anders is. Zeker als je het vijf op de tien keer fout ziet staan. Daarom besloot ik dit artikel te schrijven. Om voor eens en voor altijd een einde te maken aan deze verwarring.

Terug naar de basis

De basisregel voor de gebiedende wijs is simpel: gebruik altijd de stam van het werkwoord. Of makkelijker nog: gebruik de ik-vorm. Bijvoorbeeld:

- *Kom eens langs!*
- *Maak altijd een back-up.*

Ooit was het zo dat je achter de gebiedende wijs een *-t* moest plaatsen als je je tot meer dan één persoon richtte. In enkele verstaende uitdrukkingen zie je dat nog terug:

- *Komt allen!*
- *Bezint eer ge begint!*

Maar deze regel geldt allang niet meer. Tegenwoordig gebruik je altijd de ik-vorm, of je nu één persoon toespreekt of honderdduizend. En of je die personen nu zou tutoyeren of niet. De ik-vorm eindigt nooit op *-dt*. En dus gebeurt dat bij de gebiedende wijs ook niet. Daarom is het altijd:

- *Word lid!*
- *Houd moed!*

En ook:

- *Meld u aan!*
- *Houd u in!*

Waar gaat het mis?

De vraag is nu waarom het juist bij die laatste twee zo vaak misgaat. Dat heeft alles te maken met het woordje *u*. We zijn gewend dat een werkwoord altijd een *-t* of *-dt* krijgt als er *u* voor of achter staat. Bijvoorbeeld:

- *Houdt u van chocola?*
- *Meldt u ook altijd wat u dwars zit?*

Het verschil zit hem echter in de functie van *u*. In de zin *Houdt u van chocola?* is *u* het onderwerp van de zin. Dat geldt ook voor het voorbeeld eronder. En als *u* het onderwerp is, moet het werkwoord inderdaad eindigen op *-t* of *-dt*. Maar in de zinnen *Meld u aan!* en *Houd u in!* is *u* geen onderwerp, maar een wederkerend voornaamwoord. Het gaat hier namelijk om de wederkerende werkwoorden *zich aanmelden* en *zich inhouden*. En omdat het wederkerend voornaamwoord geen invloed heeft op de vorm van het werkwoord, blijft de gebiedende wijs zoals deze altijd is: de ik-vorm zonder *-dt*. Precies hetzelfde als bij andere wederkerende werkwoorden, zoals:

- *Schrijf u in! (zich inschrijven)*
- *Draai u om! (zich omdraaien)*

Addertje

Toch zit er een addertje onder het gras. Want hoe zit het dan met gebiedende zinnen als:

- *Meldt u zich op tijd aan!*
- *Houdt u zich alstublieft in!*

Ook deze zinnen zijn wederkerend en hebben een *u* in zich. Waarom is het werkwoord hier dan wel met *-dt*? Dat komt doordat *u* in deze zinnen wél het onderwerp is en *zich* het wederkerend voornaamwoord. En zoals we al eerder zagen, krijgt het werkwoord altijd *-t* of *-dt* als *u* het onderwerp is. De kunst is dus om altijd goed te kijken welke functie het woordje *u* heeft.

Daar is een eenvoudig ezelsbruggetje voor:

- Kun je *u* vervangen door *uzelf*? Dan is het een wederkerend voornaamwoord en eindigt de gebiedende wijs nooit op *-dt*.
- Kun je *u* niet vervangen door *uzelf*? Dan is het een onderwerp en eindigt het werkwoord op *-t* of *-dt*.

Om bij de genoemde voorbeelden te blijven:

- In *Meld u aan!* kun je *u* zonder problemen vervangen door *uzelf*: *Meld uzelf aan!* Dat klinkt misschien niet zo mooi, maar het is wel een normale zin. Daaraan kun je zien dat *u* hier een wederkerend voornaamwoord is. En dus is *meld* zonder *-dt*.
- In *Meldt u zich op tijd aan!* kun je *u* niet vervangen door *uzelf*: de zin *Meld uzelf zich op tijd aan!* klinkt nergens naar. Daaraan kun je zien dat *u* het onderwerp moet zijn. En dus is *meldt* hier met *-dt*.

De praktijk

Een mooi verhaal, maar hoe weet je in de praktijk nu snel wat je precies moet schrijven? Daarvoor kun je twee werkwijzen kiezen. Ik leg ze uit aan de hand van het volgende voorbeeld:

Kleed/Kleedt u snel om!

Werkwijze 1:

Vervang het werkwoord door een ander wederkerend werkwoord waarvan de stam niet op een *-d* eindigt. Kies bijvoorbeeld voor *zich inschrijven*. In het genoemde voorbeeld krijg je dan: *Schrijf u snel in!* Hier hoor je geen *-t* achter *schrijft* en dus schrijf je ook geen *-t* achter *kleed*: *Kleed u snel om!*

DE GEBIEDENDE WIJS: WANNEER GEBRUIK JE DIE?

Je gebruikt de gebiedende wijs vooral om de lezer(s) te stimuleren iets te doen. Daarom zie je hem zo vaak in advertenties en op websites staan. Maar ook in bijvoorbeeld uitnodigingen, verzoekbrieven of adviesteksten kun je de gebiedende wijs goed gebruiken. Daarnaast is de gebiedende wijs heel geschikt als je stapsgewijs een bepaalde werkwijze wilt beschrijven.

Vergelijk de volgende teksten maar eens met elkaar:

1. *U moet eerst het formulier downloaden op www.formulieren.nl.*
2. *Daarna moet u het printen en met een zwarte pen invullen.*
3. *Het is belangrijk dat u alle bewijsstukken, zoals kassabonnen, bijvoegt.*
4. *Vervolgens moet u het formulier inleveren bij de administratie.*

1. *Download het formulier op www.formulieren.nl.*
2. *Print het en vul het in met een zwarte pen.*
3. *Voeg bij het formulier alle bewijsstukken, zoals kassabonnen.*
4. *Lever het formulier in bij de administratie.*

De laatste variant is niet alleen korter, maar ook duidelijker en vriendelijker. Dat komt doordat het woord 'moeten' eruit is en de belangrijkste woorden, namelijk de acties vooraan staan. Gebruik bij instructies dus altijd de gebiedende wijs. Maar dan wel zonder *-dt* natuurlijk!

Werkwijze 2:

1. Vervang *u* door *uzelf*.
2. Klinkt de zin acceptabel? Dan is het werkwoord zonder *-dt*.
3. Klinkt de zin niet acceptabel? Dan eindigt het werkwoord op *-dt*.

In het voorbeeld wordt de zin na stap 1: *Kleed/Kleedt uzelf snel om!* Deze zin klinkt acceptabel en dus is *kleed* zonder *-dt*: *Kleed u snel om!* Zou de zin zijn: *Kleed u zich snel om!*, dan zou dat met *uzelf* belachelijk klinken: *Kleed/Kleedt uzelf zich snel om!* Daarom is *kleedt* in die zin met *-dt*: *Kleedt u zich snel om!*

Wanneer wat?

Eén vraag blijft nog over: wanneer kies je voor *Meld u aan!* en wanneer voor *Meldt u zich aan!*? Dat hangt ervan af hoe beleefd je wilt zijn. De gebiedende wijs heeft natuurlijk altijd iets bevelends in zich; *Wilt u zich alstublieft aanmelden?* klinkt een stuk vriendelijker. Maar de vraag is of je met zo'n vriendelijke zin de lezer echt activeert. Als compromis kun je de constructie met *u* en *zich* gebruiken.

Bijvoorbeeld: *Wilt u onze nieuwsbrief ontvangen? Meldt u zich dan aan op onze website.* Deze zin klinkt net iets vriendelijker dan *Meld u aan op onze website*, maar is toch krachtig genoeg om de lezer tot actie aan te zetten.

Overigens kent de gebiedende wijs nog een variant, namelijk het hele werkwoord: *Vóór 3 oktober aanmelden!* Met deze variant zou ik voorzichtig zijn: veel mensen vinden hem onvriendelijker dan *Meld u voor 3 oktober aan!* Eventueel kun je hem gebruiken in bijvoorbeeld de onderwerpregel van een e-mail aan collega's. Als je hen al tig keer hebt gewezen op de deadline voor de aanmelding, kan zo'n directe aansporing misschien net het laatste zetje geven. En ook op buttons op websites en nieuwsbrieven werkt *Aanmelden* of *Bestellen* prima. Al is het alleen maar omdat je dan niet hoeft te kiezen tussen *Meld je aan* of *Meld u aan*.

Ben of wees

Een heel specifieke variant die de laatste jaren steeds meer op lijkt te komen, is het gebruik van *ben* in plaats van *wees*. Zo hoor je steeds vaker *Ben nu even stil!* in plaats van *Wees nu even stil!* En dat is niet zo gek, want de ik-vorm van *zijn* is *ben* en eerder meldde ik dat de gebiedende wijs gelijk is aan die ik-vorm. Bovendien is het er bij sommige mensen ingestampt dat je nooit *wezen* mag gebruiken in plaats van *zijn*. En dus zou je kunnen denken dat ook *wees* verboden is.

Dit is echter een misverstand. Want *wees* is de enige juiste gebiedende wijs van *zijn*. *Ben even stil!* is dus echt niet goed. En ook *Bent u even stil!* moet zijn: *Weest u even stil!* *Zijn* is dus het enige werkwoord waarvan de gebiedende wijs niet gelijk is aan de ik-vorm. Maar net als voor alle andere werkwoorden geldt ook hier: gebruik nooit *-dt* in de gebiedende wijs.

Bronnen

Jan Renkema; *Schrijfwijzer*. Sdu Uitgevers, 2005. ISBN: 9012108543

Eric Tiggeler; *Vraagbaak Nederlands*. Sdu Uitgevers, 2005. ISBN: 9012108551

www.onzetaal.nl

www.taaladvies.net <